

Opdagende skrivnings betydning for læseindlæringen

Udgangspunkt for projektet.

Projektet baserer sig på den tilgang til børns skriftsprogstilegnelse, som kaldes emergent literacy (fx Sulzby og Teale). Ifølge denne nyere læseteoretiske tilgang vil børn, der vokser op i samfund, hvor skriftsproget gennemsyrrer dagligdagen allerede før skolealderen udvikle en interesse for den skriftbårne kommunikation. Denne interesse kommer ikke mindst til udtryk i barnets egen udforskning af skriften som kommunikationsmiddel gennem skrivning eller skribleskrift. Ud over at barnet oplever glæden ved at kunne udtrykke sig gennem et nyt medie, vil den tidlige skrivning samtidig øge barnets opmærksomhed på sprogets mindste elementer, bogstaverne og deres lyd. Betegnelsen "opdagende stavning" (invented spelling) udtrykker den proces, hvor barnet gradvis opdager skriftens principper ved selv at eksperimentere med den. I dette projekt foretrækker vi dog at tale om "opdagende skrivning" for at understrege, at det ikke er den konventionelle stavning, som er i fokus. Flere forskningsresultater peger på, at opdagende, egenstyret skrivning i førskolealderen har en gunstig effekt på udviklingen af skriftkyndighed (Hagtved, Liberg, Frost). Der er dog behov for flere undersøgelser på området og i særdeleshed for undersøgelser af opdagende skrivning i en dansk kontekst. Projektet skal ses som et led i dette arbejde.

Den tidlige skrivning indgår i rapport fra *Udvalget til forberedelse af en national handlingsplan for læsning* fra 2005 under anbefalinger til indholdselementer for den første læseundervisning. Skrivningen skal "*støtte børnenes opmærksomhed på det talte sprogs segmenter og tilegnelsen af skriftens alfabetiske princip*" (boks 7.6). Mindre eksplicit optræder skrivningen som element i undervisningen i sprogforståelse, hvor det siges, at "*elevernes færdigheder i selvstændigt at gendanne et forestillingsindhold (...) skal have direkte opmærksomhed - igennem f.eks. selvstændig fortælling (mundtligt eller skriftligt) (...)*". En grundtese i dette projekt er, at opdagende skrivning tilgodeser begge former for opmærksomhed – både den der retter sig mod det alfabetiske princip og mod at udtrykke eller gendanne et forestillingsindhold. Metodens relevans i indskolingen kan forklares ved dette dobbelte fokus på afkodning og forståelse, som udspringer af børnenes arbejde med på en gang at skulle konstruere et skriftligt budskab, som efterfølgende skal formidles.

Der er grund til at tro, at den egenstyrede skrivnings klare kommunikative funktion også er med til at styrke børns metabevindstthed i forhold til, hvad skriften kan bruges til, og dermed også styrke deres motivation til at tilegne sig skriftsproget. Læseforsker Lise Iversen Kulbrandstad refererer til en undersøgelse af Dahlgren og Olsson (1985), hvor 50 førskolebørn blev spurgt om, hvorfor man skal kunne læse. Knap halvdelen af informanterne forbandt læsning med kommunikative formål. Da disse børn efter et års skolegang blev spurgt om det samme, knyttede størstedelen af dem læsningens formål til skolens krav.

Den pågældende undersøgelse peger på, at skriftens meningsbærende funktion må være stadigt nærværende i børnenes bevidsthed, hvis ikke læse-/skrivearbejdet skal blive opfattet som et rent skoleanliggende. Et af målene i dette projekt er at afdække, om opdagende skrivning kan fastholde og/eller udvikle børns metabevindstthed om skriften som et redskab til både indholds- og relationsorienteret kommunikation.

Eksisterende viden på området:

Carol Chomsky er en af de første, der har undersøgt den parallelle udvikling af læsning og skrivning (Chomsky 1979) i skriftsprogstilegnelsen. Chomsky argumenterer for *that from a development standpoint, children are ready to write before they are ready to read and that their introduction to the printed word should therefore be through writing rather than through reading.*

Linnea Ehri (1986) undersøgte effekten af at lære børn at stave tidligt. Ehri's konklusioner er, at læse- og stavekompetencer komplementerer hinanden i den tidlige skriftsprogstilegnelse. Lee Dobsons (1989) undersøgelser af en børnegrupperes "oplæsning" af egen og fremmed tekst afslører, at børnene kobler lyd og bogstav i egen skreven tekst 3-9 måneder før, de gør det i en tekst, de skal læse.

Den nordiske tradition (fra 1987) repræsenteres af Bente Eriksen Hagtvet, Jørgen Frost, Ivar Bråten og Caroline Liberg, der alle opfatter læsning og skrivning som to sider af samme sag. Bente Eriksen Hagtvet (1987) introducerede begrebet legeskrivning efter en undersøgelse i en norsk børnehaveklasse, der blev stimuleret til at legeskrive i hverdagen, og gennem det kom i gang med læsningen. Ivar Bråtens (1994) vinkel er sprogspsykologisk. Han påviser den indflydelse, skriveprocessen har på læseprocessen og omvendt. Såvel Frost (2002) som Liberg (1999) understreger også sammenhængen mellem læsning og skrivning og argumenterer for, at skrivningen er den enkleste vej ind i fonemernes verden.

På dansk grund har Elsebeth Otzen (2002) i sit speciale og efterfølgende i sine bøger ligeledes dokumenteret, at opdagende stavning/skrivning øjensynligt fremmer forståelsen af det alfabetiske princip. Hendes undersøgelser inddrog børn fra en 2. klasse og ordblinde børn fra 6. klasse. Begge grupper profiterede af at lade vejen til læsning gå gennem skrivning.

Mål og problemformulering:

Vi har følgende hypoteser

- at børn kan skrive sig til læsning
- at arbejdet med at skrive fra begyndelsen af børnehaveklassen udvikler børnenes metabevindstthed om skriftsproget
- at såvel afkodning som læseforståelse fremmes ved skrivning
- at arbejdet i børnehaveklassen vil påvirke undervisningen i læsning og skrivning i klasse
- at vi kan opdage de børn, der har særlige behov for støtte allerede omkring juletid i børnehaveklassen

Projektets formål:

I projektet ønsker vi at

- udvikle og beskrive en metode til at arbejde med opdagende skrivning allerede i børnehaveklassen
- generere hypoteser for denne metodes betydning for afkodning, tekstkompetence, metabevindstthed og motivation hos børn i indskolingen
- undersøge og diskutere hvilke konsekvenser arbejdet med opdagende skrivning i

børnehaveklassen får for tilrettelæggelse og organisering af læse- og skriveundervisningen i første klasse.

Problemformulering:

Hvordan kan man i børnehaveklassen arbejde struktureret med opdagende skrivning som understøttende aktivitet for udvikling af afkodningsfærdighed, læseforståelse og metabevindstthed?

Hvilke sammenhænge kan iagttages mellem opdagende skrivning i børnehaveklassen og læseudvikling?

Hvilken betydning får arbejdet med opdagende skrivning i børnehaveklassen for tilrettelæggelsen af læse- og skriveundervisningen i første og anden klasse?

Afgrænsning af empirisk felt:

I efteråret 2005 gennemførte børnehaveklasseleder Kirsten Lybecker på Søholmskolen i Jystrup et projekt i forbindelse med pd-modulet: *Læsningens og skrivningens didaktik og metodik*, som hun fulgte ved CVU Sjælland. Projektets mål var at beskrive, analysere og evaluere et metodisk forsøg i børnehaveklassen med opdagende skrivning som udgangspunkt for læsetilgængelse. Resultatet var her,

- at børnene i forløbets seks uger udviklede deres bogstavkendskab fra 10,3 bogstav pr barn til 21,6 bogstav pr. barn i gennemsnit
- at det allerede inden jul så ud til, at et betydeligt antal af børnene var på vej til begyndende fonologisk læsning (jf. Frost, 2002)
- at børnenes metabevindstthed om læsning som relationskommunikation var udtalt
- at børnenes motivation og forældrenes tilslutning til projektet var stor

Vores projekt tager udgangspunkt i dette pilotprojekt.

Kirsten Lybeckers børnehaveklasse, der nu er anden klasse og undervises af lærer Marianne Hvid, følges i skoleårene 2006-08 for at se, hvordan læseudviklingen forløber. Klassen testes på samme måde som tidligere klasser er blevet det, og resultaterne kan sammenlignes. Tilsvarende indsamles materialer og tests fra de to følgende klasser.

Dataindsamling og analysemetode:

I projektet anvendes primært en etnografisk metode i form af et casestudie, der analyseres kvalitativt. Casestudiet suppleres af en kvantitativ analyse af læseprøveresultater fra såvel årgangene før projektets igangsættelse som de involverede klasser.

Casestudiet omfatter tre klasser på Søholmskolen:

1. pilotprojekt i skoleåret 2005-2006 i børnehaveklassen
2. forsøgsprojekt i skoleåret 2006-2007 i børnehaveklassen og 1. klasse
3. forsøgsprojekt fortsat i 2007-2008 i børnehaveklassen, 1. klasse og 2. klasse.

Den kvalitative analyse baseres på observationer af klassernes arbejde og på elevernes skriftlige produkter som samles i portfolio og danner baggrund for analyse af børnenes skriftsproglige udvikling. I analysen af 1. klassen indgår også data i form af et interview med klassens dansklærer, Marianne Hvid om tilrettelæggelsen af danskundervisning i denne klasse i forhold til hendes tidligere klasser og et tilsvarende interview med Anne

Hansen, der blev klasselærer for den efterfølgende 1. klasse. Der indgår også kortere, ustrukturerede interviews med de involverede børn.

Vi tilslutter os ikke den traditionelle antropologiske metodes fordring om, at forskeren skal være flue på væggen for ikke at påvirke den virkelighed, som observeres. Metoden nærmer sig derimod aktionsforskning, idet vi både deltager på sidelinjen i dagens aktiviteter og superviserer børnehaveklasselederen og de to lærere. Der er således tale om en udforskende praksis, hvor lærerne i samarbejde med os kan foretage justeringer undervejs.

Observationerne indhentes ved heldagsbesøg i klasserne. De to klasser er fordelt mellem to af projektgruppens deltagere, så det er den samme person, der observerer samme klasse hver gang. Efter i første omgang at have dannet os et indtryk af alle klassens elever, udvælger vi i hver klasse en gruppe informanter, som skal være det primære fokus for vores observationer. Udvalget tilstræbes at være repræsentativ for differentieringen i den samlede elevgruppe.

I forsøgsprojektet besøges børnehaveklassen i undervisningsåret 2006-07 ca. en gang hver anden uge, mens 1. klassen besøges ca. en gang om måneden. Dette skyldes vores ønske om at beskrive det systematiske arbejde med opdagende skrivning, som foregår i børnehaveklassen. Her er besøgene således tilrettelagt ud fra pædagogens planlagte forløb, hvor klassen tegner og skriver fortællinger om en fælles oplevelse, de har haft (teaterforestilling, skolefest e.l.). Forløbene organiseres på samme måde hver gang og giver derfor et godt sammenligningsgrundlag for børnenes skriftsproglige udvikling.

I første klasse retter observationerne sig på kort sigt imod dansklærerens organisering af læse- og skriveundervisningen. Her er vi særligt opmærksomme på, hvordan elevernes individuelle læseudvikling tilgodeses gennem differentiering og stimulering af de allerede opnåede læse-/skrivefærdigheder og på, hvordan den elevgruppe, der endnu ikke har profiteret af den opdagende skrivning bliver hjulpet videre/i gang.

Den kvantitative analyse baseres på bogstavtest af børnene før og efter skriveforløbene, og af børnenes læse- og stavefærdigheder med OS-64 og mini-SL. Testene fra OS-64 sammenholdes med testresultater fra tidligere klasser på samme skole.

Metodisk refleksion

Ved caseanalyser rejses almindeligvis spørgsmålet om undersøgelsens generaliserbarhed. Her er det væsentligt at understrege for det første, at det ikke er caseanalysens primære formål at generalisere, for det andet at videnskabelig viden ikke begrænser sig til generaliserbar viden i statistisk forstand. Der, hvor caseanalysen er andre metoder overlegen, er i sin skildring af nuancer. Kvantitative undersøgelser er underlagt strenge krav om reliabilitet, hvilket nødvendiggør et design med isolerede variable, der skal være så entydige, at de tolkes ens af samtlige informanter. I kvalitative undersøgelser som caseanalysen har man derimod mulighed for at indfange kompleksiteten i det lille udsnit af virkeligheden, som man vælger at analysere. Vores begrundelse for at vælge caseanalysen er således, at netop denne metode forekommer hensigtsmæssig i forhold til at undersøge tesen om opdagende skrivning som et komplekst fænomen. Vi ønsker at afdække karakteren af samspillet mellem alfabetisk/fonologisk bevidsthed, tekstbevidsthed og metabevindsthed frem for udelukkende at vurdere om den enkelte færdighed er blevet tilegnet.

Et er caseanalysens relevans i forhold til at beskrive kompleksitet. Om man beskriver kompleksiteten så lødigt, at beskrivelsen kan siges at være et rimeligt retvisende billede af det, der er foregået, er en anden sag. Vi vil tilstræbe lødighed ved at anlægge et kritisk syn på vores egen analyse, følge op på eventuelle iagttagelser, der modsiger vore teser og være omhyggelige i beskrivelsen af den kontekst, som projektet laves indenfor. En detaljeret beskrivelse af konteksten vil i formidling af projektets resultater give modtagerne bedre muligheder for at vurdere, i hvilken udstrækning erfaringer fra den konkrete case kan overføres på andre cases. Elevgruppens sammensætning, lærernes erfaringer og uddannelsesbaggrund, skolens og forældrenes opbakning etc. er forhold, som vil være forskellige fra en skole til en anden, og som selvfølgelig kan have indflydelse på hvilket resultat, man får ud af at arbejde med opdagende skrivning på den måde, som det beskrives i projektet.

Dertil kommer at vores tilstedeværelse påvirker såvel elever som lærere. Det er en uundgåelig følge af vores bestræbelse på både at observere og udvikle praksis, men det er samtidig et forbehold, der må medtænkes i en generalisering af resultaterne. Vi mener dog, at det styrker projektets dokumentationsgrad, at det samme forløb med opdagende skrivning gentages med en ny børnehaveklasse. På den måde får vi en indikation af, om de positive resultater fra pilotprojektet med stor sandsynlighed kan knyttes til børnenes arbejde med opdagende skrivning. Også kombinationen af kvalitativ og kvantitativ analyse styrker projektets metodiske troværdighed. Projektets resultater giver dog forhåbentligt anledning til flere undersøgelser af opdagende skrivning af både kvalitativ og kvantitativ karakter.

Forskningssamarbejde

Seniorforsker Jørgen Frost, Bredtvet kompetansesenter/Oslo Universitet tilknyttes med supervision af projektets udformning.

Seniorforsker Jan Meiding er tilknyttet projektets dokumentationsdel.

Milepæle

Marts 2006:	Erfaringerne fra pilotprojektet fremlagt for skolens øvrige dansklærere.
	Pilotprojektet er præsenteret på Ringsted kommunes <i>Pampædiamesse</i> .
December 2006:	OS-64 prøver i 1. klasse sammenlignes med tilsvarende prøver fra tidligere år
Maj 2007:	Nye OS-64 sammenlignes med test fra december og tidligere års Resultater
Juni 2007	Interview med 1. klasselærer
August 2007:	Konference for Ringsted kommunes børnehaveklasseledere, og PPR medarbejdere om det foreløbige arbejde

September 2007:	De foreløbige resultater fra børnehaveklassens pilotprojekt beskrives i artikelform og udgives i fagtidsskrift (<i>At skrive er at læse</i> i Månedsmagasinet Skolen, oktober 2007, side 8-11 eller elektronisk http://www.notorius.dk/skoleblad/Skolen-okt07.pdf)
September 2007	Mini-SL i 2. klasse
December 2007:	OS-64 i den nye 1. klasse sammenlignes med tilsvarende fra tidligere år.
Forår 2008:	Metode til analyse af børnenes tekster udvikles
Oktober 2008:	Manuskript til udgivelse afleveres
Forår 2009:	Kursus om læsning og skrivning i indskolingen afholdes i Nationalt Videncenter for Læsnings regi

Formidling:

Ud over milepælenes fastsatte formidling, har vi (jan 2008) formidlet den opsamlede viden på læsevejlederuddannelsen i Høje Tåstrup, Ringsted og Slagelse, i undervisningen på læreruddannelsen i Holbæk, Haslev og Zahle, på kurser i CFU'er i Slagelse og Roskilde, på efteruddannelseskursus for seminarielærere, i netværk for læsevejledere i CVU København & Nordsjælland og på efteruddannelseskurser i CVU Sjælland.

Litteratur

- Ivar Bråten (1994): Skriftspråkets psykologi
 Carol Chomsky (1979): Approaching Reading Through Invented Spelling. I: Lauren B. Resnick & Phyllis Weaver. *Theory and Practice of Early Reading*. Vol.2.
 Lee Dobson (1989): Connections in Learning to Write and Read
 Linnea C. Ehri (1986): How Spelling Contributes to Reading. In: Reading and writing connections
 Jørgen Frost (2002): Selvforstærkende teorier.
 Bente Eriksen Hagtvet (1988): Skriftsprogstimulering gennem leg. Stimulering til opdagende læsning i førskolealderen.
 Bente Eriksen Hagtvet (red) (2004). Språkstimulering. Tale og skrift i førskolealderen.
 Lise Iversen Kulbrandstad (2003): Lesing i utvikling
 Elsebeth Otzen (2002): Sikker læsning gennem skrivning

Rapporter om læse-skriveindlæring i skolen:

- Læsning i folkeskolen*. Danmarks evalueringsinstitut, 2005
 Rapport fra *Udvalget til forberedelse af en national handlingsplan for læsning* fra 2005
 Kirsti Klette (red) (199?) *Klasserommets praksisformer etter Reform 97*
En god skolestart (2006): Rapport fra regeringens skolestartsudvalg,
 Ina Borstrøm, Dorthe Klint Petersen og Carsten Elbro (1999): *Hvordan kommer børn bedst i gang med at læse?*

Laurence Rieben m.fl.(2005): *Effects of Various Early Writing Practices on Reading and Spelling*:

Projektdeltagere:

Monique Vitger, Professionshøjskole Sjælland

Sara Hannibal, Professionshøjskole Sjælland

Klara Korsgaard, Nationalt Videncenter for Læsning